

De stimulerende werking van de overheid verdient herwaardering

DOOR JOOST VAN MIERLO

Overheden geven miljarden uit om hun economieën te redden na de enorme impact van de coronacrisis, maar de overheid zelf wordt nog altijd niet vertrouwd. 'Als de ergste ellende voorbij is, komt het oude neoklassieke marktdenken vanzelf weer naar boven.' Dat verwacht Robert Skidelsky, emeritus Hoogleraar Politieke Economie aan Warwick University en auteur van onder meer een bekroonde driedelige biografie van de econoom John Maynard Keynes.

Skidelsky heeft zich de laatste decennia ontpopt tot een van de felste critici van het grenzeloze vertrouwen in feilloos werkende markten. Na de kredietcrisis dacht hij dat het geloof in het marktdenken was gebroken, maar hij kwam naar eigen zeggen 'bedrogen uit'.

In 2009 schreef hij 'The return of the Master', een succesvol boek waarin de invloed van Keynes op het denken van Skidelsky duidelijk wordt. Dat is geen wonder. Skidelsky schreef eerder een gelauwerde biografie in drie vuistdikke delen over de meest invloedrijke econoom van de twintigste eeuw, wiens gedachtegoed de afgelopen veertig jaar naar de achtergrond is gedrukt. Het Keynesianisme, een actief stimuleringsbeleid door de overheid, kende een korte opleving in 2008-2009, maar werd vrij kort na de crisis alweer in de prullenbak gegooid. Het maakte plaats voor een streng bezuinigingsbeleid.

Skidelsky schudt er zijn hoofd over. De rol van de overheid wordt in zijn ogen ten onrechte gebagatelliseerd. Ook na de huidige crisis denkt hij dat er binnen afzienbare tijd weer zal worden teruggegrepen op het neoklassieke marktdenken. 'Er is nu eenmaal een diep gegrond geloof dat alles wat de overheid doet, beter kan worden gedaan door de markt. Het

is in mijn ogen evident onjuist en ik denk de geschiedenis aan mijn kant te hebben. Of het nu gaat om de kanalen in Engeland, de Duitse spoorwegen of de Nederlandse dijken, ze zijn allemaal door overheden geïnitieerd. En meer recent zien we ontwikkelingen rond een bijproduct van de Amerikaanse ruimtevaartinvesteringen. Maar tegenwoordig wordt gedacht dat dit soort projecten efficiënter kunnen worden gedaan door marktkrachten. Het is moeilijk te weerleggen. Ik constateer alleen dat het in het verleden niet is gebeurd en ik denk dat het ook in de toekomst niet zal gebeuren.'

Lijkt het Keynesianisme niet weer helemaal terug te zijn nu overheden massaal afscheid nemen van hun bezuinigingsbeleid en de route van overheidsstimulering hebben gekozen?

'Dit heeft niets met Keynesianisme te maken. Het is een paniecreactie van politici. Ze kunnen op dit moment niet anders dan massaal geld uitgeven. Maar het heeft niets met een vertrouwen in de stimulerende werking van de overheid te maken. Robert Lucas, een van de meest vooraanstaande neoklassieke economen en tevens Nobelprijswinnaar, zei het al: 'Als we in de penarie zitten, zijn we allemaal Keynesianen.' Maar het grote probleem is natuurlijk dat je moet zien te voorkomen dat je in de penarie terechtkomt.'

Er is een diep gegrond geloof dat alles wat de overheid doet, beter kan worden gedaan door de markt. Dit is in mijn ogen evident onjuist en ik denk de geschiedenis aan mijn kant te hebben.

Dat kan misschien gezegd worden van de kredietcrisis, maar een pandemie is toch niet te voorkomen?

'Het probleem van het neoklassieke denken is dat het ervan uitgaat dat er onder normale omstandigheden een situatie bestaat waarbij sprake is van volledige benutting van de beschikbare economische middelen. Dat wil zeggen dat er nauwelijks werkloosheid is. Die situatie wordt verstoord

door onvoorziene omstandigheden, of black swans. Door ze black swans te noemen, geef je al aan dat je er geen controle op kunt uitoefenen.

Keynes dacht heel anders. Hij ging ervan uit dat er ook onder normale omstandigheden extra capaciteit is. Hij schreef dat er alleen sprake was van volledige werkgelegenheid op momenten van tijdelijke euforie. Het betekent in ieder geval dat er in de meeste omstandigheden ruimte is voor stimulering van de economie.'

Het werd wel even geprobeerd na de kredietcrisis.

'Ja, overheden gaven in de eerste jaren veel geld uit. Maar ook toen was dat vooral 'ambulancewerk'. Er was een crisis en daar moest op worden gereageerd. Het IMF schreef indertijd rapporten over deze uitgaven, waarin werd ontkend dat deze stimulerend konden werken.

Het probleem is dat de overheid wordt beschouwd als een huishouden. Binnen een gezin kom je in de problemen als je meer geld uitgeeft dan er binnenkomt. Maar een overheid is geen gezin. Een overheid kan zelf geld drukken.'

Maar dat is toch vragen om problemen?

'Waarom? De impliciete gedachte is dat overheden dat geld niet op een verstandige manier kunnen gebruiken. In plaats van te spreken over de noden van de huidige generatie, wordt steevast gesproken over de last voor volgende generaties. Maar dat is onzinnig. Overheden kunnen geld investeren, waardoor de belastinginkomsten op den duur stijgen. Daarmee kan de schuld worden afgelost.'

Hoe zorg je hier voor enige discipline?

'Keynes had het erover dat het niet nodig was om te kijken naar een evenwicht op de begrotingsbalans. Het was zaak om de economie als geheel in balans te krijgen. Ik denk dat het mogelijk is om deze gedachte te verfijnen. Ik denk dat er veel voor te zeggen is dat een overheid de lopende uitgaven tracht te financieren met belastinginkomsten.

Maar dat wil nog niet zeggen dat de overheid geen geld zou kunnen lenen om te investeren. Wat dat betreft werkt het voor een overheid niet anders dan voor een onderneming. Ook daar wordt geld geleend om investeringen te doen. Maar het probleem is dat iedereen er op dit moment van overtuigd is dat ondernemingen in staat zijn dit geld terug te verdienen en dat van overheden wordt gedacht dat ze het geld niet goed kunnen uitgeven.'

Over investeringen van bedrijven gesproken: bedrijven lijken vandaag de dag huiverig om te investeren.

'Ja, dat is een zorgelijke situatie. Aan de ene kant zie je dat er sprake is van een enorme toename van de schuld van ondernemingen, net als van de schuld van huishoudens

overigens. Maar die schulden worden gebruikt om aandelen in te kopen of voor andere doeleinden die niets met een verhoging van de productiviteit te maken hebben.

Het leidt tot een enorme stijging van de schulden die door slimme bankiers worden rondgepompt. Degenen die daar vooral van profiteren zijn de bankiers zelf. Je kunt dat efficiënt noemen, maar ik zie dat toch anders.'

CV

- 1939 Geboren in Harbin, China;
- 1961 Studie Geschiedenis, Oxford;
- 1961 Wetenschappelijk Medewerker Nuffield College, Oxford;
- 1967 Promotie, boek: *Politicians and the Slump*;
- 1970 Hoogleraar Geschiedenis, Johns Hopkins University;
- 1975 Biografie Oswald Mosley;
- 1978 Hoogleraar International Studies, Warwick University;
- 1983, 1992, 2000 Drie delen biografie Keynes;
- 1991 Benoemd in Hogerhuis als Baron Skidelsky of Tilton;
- 2009 Boek: *Keynes, the return of the master*;
- 2012 Boek: *How much is enough* (met zoon Edward);
- 2020 Boek: *What's wrong with economics*;

Terug naar investeringen door de overheid. Hoe ziet u die voor zich?

'Ik raak meer en meer gecharmeerd van het idee dat je mensen een baangarantie geeft. Dat is hoogst actueel op dit moment. Er wordt voor volgend jaar gesproken over een werkloosheid van 13% in het Verenigd Koninkrijk. In andere landen kan de werkloosheid zelfs oplopen tot 15%.

Iedereen begrijpt dat dit een enorm probleem is, maar je kunt als overheid ook zeggen dat je ervoor zult zorgen dat iedereen een baan heeft. De oplossing wordt door sommigen weggelachen. Die mensen lijken te denken dat de enige banen die een overheid kan creëren, volstrekt nutteloos zijn – anders zou de markt immers wel voor een oplossing zorgen. Je kunt mensen toch geen gaten laten graven om die daarna weer zelf op te vullen?

Ik verwerp die gedachte totaal. Er zijn tal van lokale of regionale initiatieven die op dit moment niet worden ontplooid. Ik denk bijvoorbeeld aan het verbeteren van de efficiënte energievoorziening in lokale gemeenschappen. Dat kun je niet alleen aan de markt overlaten. Het gaat daarbij om het ontwikkelen van een overkoepelende economische politiek. Dat is heel iets anders dan cheques van 1.000 dollar uitschrijven om mensen wat vertrouwen te geven. Dat heeft niets met economisch beleid te maken. Datzelfde geldt wat betreft de voortgaande automatisering.'

Betekent de robotisering dat er uiteindelijk geen banen meer beschikbaar zijn?

'Dat ligt eraan. Ik vind het een fascinerend thema. Ik ben bezig een boek te schrijven waarin de relatie tussen mens en machines in een historisch perspectief wordt geplaatst. Wat opvalt, is dat de vrees voor nieuwe technologie feitelijk van alle tijden is. Maar er zijn ook groepen die een groot vertrouwen hebben in de mogelijkheden van nieuwe technieken om welvaart te brengen of zelfs spirituele verlichting. Het zijn eigenlijk continu utopische en dystopische verhalen waar ik me nu in verdiep.

Het belangrijkste is dat mensen niet zijn overgeleverd aan de nukken van de techniek of technologen. Het zijn processen die in de hand kunnen worden gehouden. We zien dat bijvoorbeeld met de ontwikkeling van biologische wapens en kernwapens. De techniek is beschikbaar, maar de gevolgen ervan zijn zo weerzinwekkend dat er

Het probleem van het neoklassieke denken is dat het ervan uitgaat dat er onder normale omstandigheden een situatie bestaat waarbij sprake is van volledige benutting van de beschikbare economische middelen.

Ik denk dat alleen een toenemend religieus besef ons bewust kan maken van de grenzen die nodig zijn om wetenschap en technologie te beteugelen.

convenanten zijn gesloten om het gebruik aan banden te leggen. Die convenanten werken min of meer.'

Moet het gebruik van robots aan banden worden gelegd?

'Het gaat er vooral om mensen te stimuleren hun eigen grenzen te bepalen. Dat is noodzakelijk. Kijk bijvoorbeeld naar de toenemende beschikbaarheid van persoonlijke gegevens door internetaanbieders. Het is een kwestie van tijd voordat overheden daar de beschikking over krijgen. Er is altijd wel een reden te bedenken in verband met nationale veiligheid om die gegevens op te vragen. Het betekent een enorme uitholling van het begrip privacy.'

Dat klinkt dramatisch.

'Natuurlijk zijn er ook verhalen van mensen die denken dat de beschikbaarheid van dit soort technologie op den duur heel heilzaam is. Ik ben wat dat betreft somberder gestemd. Maar het cruciale is dat er controle moet worden gehouden. Dat kan in de vorm van een politieke regulering, maar ik ben enigszins huiverig om de controle van persoonlijke gegevens uit handen te geven aan politici als premier Orban in Hongarije of president Trump in de Verenigde Staten.

Ik denk dat alleen een toenemend religieus besef ons bewust kan maken van de grenzen die nodig zijn om wetenschap en technologie te beteugelen. Ik zeg dit met enige voorzichtigheid, omdat ik van nature niet religieus ben aangelegd. Maar religie is natuurlijk nooit weggeweest, ook al zouden veel liberalen dat graag zien. De macht van bijvoorbeeld de katholieke kerk is nog altijd enorm groot. Je merkt dat de huidige paus die ook gebruikt met zijn boodschappen over klimaatverandering. Ik zie die invloed nog sterker worden. Ik heb toch meer vertrouwen in religie dan in de politiek om de menselijke maat te bepalen.'

De overheid wordt nog altijd niet vertrouwd;

Schuldexpansie overheden heeft niets met stimuleringsbeleid te maken;

Ook overheden mogen zich in de schulden steken om investeringen te financieren;

Het bepalen van de grenzen aan de groei moet niet aan de politiek worden overgelaten.